

Sujuvampia oikeusprosesseja työtapoja kehittämällä – tehdään oikeudenhoidon työtapareformi

Asianajajaliitto haluaa esittää seuraavia ehdotuksia, joilla voitaisiin sujuvoittaa riita- ja rikosasioiden käsittelyä ja samalla alentaa oikeudenkäyntien kustannuksia. Osa näistä ehdotuksista on sellaisia, joihin olisi mahdollista vaikuttaa lyhyelläkin aikavälillä, esimerkiksi yhteisellä koulutuksella ja soveltuvin osin tuomioistuinviraston ohjeilla. Osa ehdotuksista taas on sellaisia, jotka saattavat vaatia lainsäädännön muutoksia.

1. Kaikkiin riita-asioihin heti prosessin alkuvaiheessa sitova prosessisuunnitelma

Esimerkki aikatauluista, miten pitkään pääsy yhden pääkäsittelypäivän mittaiseen istuntoon voi kestää

Esimerkki riita-asiasta:

- Kannetta valmistellaan 3 kk
- Tiedoksianto kestää 3 kk
- Vastauksen antaminen kestää 3 kk
- Suullista valmistelua odotetaan 12 kk
- Huomataan, että valmistelua ei voidakaan päättää
- Jatketaan kirjallista valmistelua 6 kk
- Uusi suullinen valmistelu
- Sovitaan pääkäsittely 6 kk päähän
- Tuomion antaminen 2 kk käsittelystä
- Prosessin läpimenoaika yhteensä 35 kk

Esimerkki rikosasiasta:

- Esitutkinta kestää 12 kk
- Syyteharkinta kestää 12 kk
- Haasteen tiedoksianto 1 kk
- Asianomistajien korvausvaatimukset 2 kk
- Kirjallinen vastaus 2 kk
- Kaikille sopiva pääkäsittelypäivä 6 kk päähän
- Prosessin läpimenoaika 35 kk

Ongelma on molemmissa esimerkeissä aikataulujen osaoptimointi, kaikki prosessin osapuolet optimoivat vain omaa ajankäyttöään. Prosesseja voitaisiin nopeuttaa siten, että koko prosessi aikataulutetaan aikaisessa vaiheessa niin, että kaikki osapuolet sitoutetaan yhteiseen aikatauluun.

Kaikkiin riita-asioihin tulisi laatia heti prosessin alkuvaiheessa sitova prosessisuunnitelma. Prosessisuunnitelmassa määriteltäisiin aikataulu kirjalliselle valmistelulle, valmisteluistunnolle ja pääkäsittelylle. Aikataulun noudattamiseen voitaisiin asettaa vahvistuksena esimerkiksi lähtökohtainen preklusiouhka asioiden oikea-aikaiseen esittämiseen kirjallisen valmistelun kuluessa.

Lainsäädäntötyötä vaativana asiana voisi harkita menettelyä, jossa asia laitettaisiin vireille kevyemmällä ennakoilmoituksella, minkä jälkeen osapuolten kesken sovittaisiin aikatauluista. Vasta tämän jälkeen aloitettaisiin jutun varsinainen kirjallinen valmistelu kantajan haastehakemuksella.

2. Avustaja mukaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ennen rikosasian käsittelyä
Rikoksen esitutkinnan ja syyteharkinnan tulisi muodostaa nykyistä selkeämpi yhtenäinen prosessi.

Rikoksesta epäillyllä on pääsääntöisesti avustaja itsellään jo heti prosessin alusta. Rikoksesta epäiltyä tulisi ohjata etsimään itselleen avustaja jo heti samassa yhteydessä, kun hänet kutsutaan kuultavaksi. Olisi tarpeen arvioida myös sitä, miten asianomistajille saataisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa avustaja. Avustajan mukaantulo varhaisessa vaiheessa voisi edesauttaa sitä, että asia olisi tutkinnan päätteeksi mahdollisimman valmis.

3. Avustajan tiedonsaantimahdollisuuksia rikostutkinnasta parannettava

Avustaja pääsee nykyisin usein liian heikosti mukaan jutun hoitamiseen esitutkinnan aikana. Asiakirjoihin liittyvä tiedonsaanti on erityisesti ongelmallista. Esitutkinnassa avustajan tehtävänä on tuoda esille poliisin tutkinnalle vaihtoehtoisia tapahtumakulkuja ja huolehtia että tutkinnassa hankitaan näitä tukevaa todistelua. Avustajien tulee saada riittävästi tietoa ja päästä osallistumaan tutkinnan eri vaiheissa voidakseen hoitaa tätä rooliaan. Kun avustaja pääsee mukaan esittämään näitä vaihtoehtoisia näkökulmia jo tutkinnan aikana, vältetään ylimääräistä todistelua ja lisätutkintoja esitutkinnan jälkeen.

4. Siirryttävä kohti syyttäjävetoista esitutkintaa

Asianajajaliitto kannattaa syyttäjävetoista esitutkintaa. Syyttäjän tulee joka tapauksessa olla riittävästi mukana asioiden tutkinnassa. Syyteharkinnan tulisi vähänkään monimutkaisemmissa asioissa alkaa jo esitutkintamenettelyn loppusuoralla. Syyttäjä voitaisiin ottaa mukaan tutkinnan loppuvaiheeseen muotoilemaan, mitä kannanottoja epäillyltä pyydetään loppulausunnoissa. Näin syyttäjä voisi osaltaan rajata jo tutkinnan päätteeksi, mikä on asian oikeudellinen ydin. Näin avustajat voisivat keskittyä ottamaan kantaa vain olennaisiin kysymyksiin asiasta, mikä säästäisi aikaa. Tämä voisi myös nopeuttaa syyteharkintaa, kun syyttäjä on rajannut asian oleellisiin kysymyksiin jo aiemmin.

5. Asian aikataulutusta tehtävä heti oikeusprosessin alussa

Haasteen tiedoksiannon yhteydessä voisi lähteä jo ehdotus käsittelyaikatauluksi, johon tulisi ottaa kantaa haasteen tiedoksiannon jälkeen.

Tuomioistuimen tulisi sopia rikosasialle käsittelyaika heti, kun syyte on saapunut tuomioistuimeen. Tuomioistuimen tulisi aloittaa samantien asian valmisteluprosessi esimerkiksi asianomistajan vaatimusten selvittämiseksi.

Varsinkin laajoissa rikosasioissa tulee panostaa suulliseen valmisteluun, niin käräjäoikeus- kuin hovioikeusvaiheessa.

6. Riita-asian valmistelua tehostettava

Valmistelun tarkoituksena on huolehtia siitä, että riidan kohde saadaan yksilöityä mahdollisimman hyvin, jotta tuomioistuimelle on selvää, mitkä asiat ovat riidanalaisia. Asioiden valmistelua tulisi kehittää nykyisestä.

Valmistelun alkuvaiheessa tulee läpikäydä asiaan nähden riittävän perusteellisesti läpi mahdollisuudet löytää asiaan sovintoratkaisu. Tuomarin tulee olla aktiivinen sovintoratkaisun etsimisessä ja ohjata asia tarvittaessa prosessin ulkopuoliseen sovittelumenettelyyn, kuten esimerkiksi asianajajasovitteluun.

Alkuun tulisi pyrkiä siihen, että asia on muotoutunut kirjallisen valmistelun osana riittävän selväksi, että suullisessa valmistelussa ei enää tulisi esimerkiksi uutta näyttöä, joka olisi voitu käsitellä aiemmin. Tuomioistuimen on käytettävä riittävässä määrin preklusiouhkaa sen varmistamiseksi, että osapuolet lausuvat kaikesta tarvittavasta kirjallisesti ennen suullista valmistelua. Suullisen käsittelyn kohdalla asian tulisi olla siinä määrin yksilöity, että silloin voitaisiin lähinnä käydä läpi kirjallisen valmistelun lopputulos ja katsoa tulevan pääkäsittelyn yksityiskohtia. Pääkäsittelyn aikataulutusta tulee saada sovittua prosessin alussa laadittavan prosessisuunnitelman osana, eikä käyttää enää siihen aikaa suullisesta valmistelusta. Suullisessa valmistelussa tulee käydä vielä läpi mahdollisuudet sovinnon hakemiseen asiassa. Mikäli on odotettavissa, että suullinen valmistelu on selkeä ja tiivis, tulee se pyrkiä järjestämään videoneuvotteluna, jos sillä voidaan säästää osapuolten matkakustannuksissa.

Lisäksi voisi harkita valmistelumenettelyn laajempaa uudistamista. Prosessin aikaisessa vaiheessa voisi olla järkevää järjestää suullinen valmistelu, jonka keskiössä olisi riidan kohteen täsmentäminen ja materiaalin prosessinjohto. Tässä istunnossa ei pyrittäisikään valmistelun päättämiseen vaan siihen, että osapuolet tietävät, mihin seikkoihin valmistelussa tulee keskittyä. Valmistelu päättyisi prosessineuvotteluun, jossa ei esitetä enää uusia seikkoja tai todisteita, vaan tavoitteena olisi vain riidan rajaaminen ja supistaminen sekä pääkäsittelyn suunnitteleminen.

Asianosaisille voitaisiin antaa laaja autonomia valmistella juttu keskenään niin, että ennakoilmoituksen jälkeen juttu voitaisiin viedä suoraan pääkäsittelyyn, edellyttäen että asianosaiset pystyvät keskenään sopimalla saavuttamaan jutun valmistelun tavoitteet.

7. Ratkaisu pelkän kirjallisen valmistelun perusteella erityisestä syystä

Yhtenä kysymyksenä tulisi myös arvioida sitä, että tuomioistuintratkaus voitaisiin riita-asioissa antaa erityisestä syystä myös pelkän kirjallisen valmistelun jälkeen, vaikka joku asianosainen sitä vastustaisikin. Nykyisin täysin perusteettomia kanteita joudutaan viemään eteenpäin, vaikka ratkaisu voitaisiin selvästi tehdä kirjallisen valmistelun pohjalta.

8. Asian ratkaisemiseen tarvitaan vain tarpeellinen todistelu

Todistelun vastaanottamista voisi kehittää siten, että tuomioistuimessa kuullaan vain sellainen todistelu, jonka kuuleminen on välttämätöntä asian kannalta. Tarkoituksenmukaista olisi pyrkiä välttämään riidattomia asioita koskevan todistelun kuuleminen pääkäsittelyssä. Todistajia myös kuullaan usein ”itsestään selvistä asioista”, joissa asianosaiset tietävät jo käytännössä sisällön valmiiksi. Tuomioistuimen tulee käyttää lainsäädännön antamaa mahdollisuutta rajata tarpeetonta todistelua.

Tarpeetonta henkilötodistelua voitaisiin karsia siten, että todistajan pitäisi etukäteen kirjallinen lausunto, jossa hän kertoisi tietonsa asiasta. Tämän lausunnon perusteella ratkaistaisiin valmistelustunnossa, onko todistajaa tarpeen kuulla henkilökohtaisesti vai riittääkö hänen antamansa lausunto.

9. Joustavuutta prosessiin – osaratkaisujen antaminen

Prosesseja tulee nopeuttaa mahdollistamalla nykyistä laajemmin ja joustavammin osaratkaisujen antaminen (osatuomio, välituomio). Tämä lisää etenkin laajoissa asioissa prosessitehokkuutta ja todennäköisesti myös sovintohalukkuutta.

10. Oikeudenkäyntikuluvastuun jakautumisen arvioiminen

Oikeudenkäyntikulujen osalta niin sanottu täyden korvauksen periaate (oikeudenkäymiskaari 21:1) muodostaa nykyisin ihmisille tai pienille yrityksille käytännössä esteen saattaa merkityksellinen asia tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Oikeudenkäyntikuluja koskevia säännöksiä tulee muuttaa siten, että hävinneen osapuolen kuluvastuun tulee olla kokonaisuutena arvioiden kohtuullinen. Kokonaisarvioinnissa tulisi ottaa huomioon esimerkiksi riidan kohteen arvo, osapuolten taloudellinen asema sekä mahdollinen syyllistyminen sellaisiin toimiin, jotka ovat aiheuttaneet toiselle osapuolelle tarpeettomasti kuluja.